

Nr 878

av fru Nilsson i Kristianstad och herr Josefson i Arrie om åtgärder mot tobaksrökning bland grundskoleelever.

Vid vissa skolor i vårt land har man inrättat s. k. rökutor på skolgården. Detta innebär att man avgränsat ett område inom vilket eleverna har tillstånd att röka tobak, medan tobaksrökning i övrigt är förbjuden inom skolans lokaler och område. Vid andra skolor, där rökruta ännu icke införts, ställer vissa elevgrupper krav på att man skall anordna en sådan. Dessa krav ger uttryck för bl. a. en önskan att hävda sin självständighet och önskan att få del av de "privilegier" i lika avseenden, som av hävd ansetts tillkomma den äldre generationen.

En av utbildningsväsendets huvuduppgifter är att underlätta den frigörelseprocess genom vilken barn och ungdomar utvecklas till ansvarsmedvetna och självständiga individer. Enligt läroplanerna skall skolan träna upp förmågan att "pröva kritiskt och självständigt och motstå tendentiös påverkan". Det demokratiska samhällssystemet förutsätter att också grupper och idéer som är fientligt inriktade mot rådande samhällssystem eller mot den enskilde samhällsmedlemmen skall få komma till tals och erhålla ett visst — ofta betydande — mått av handlingsfrihet. Till denna grupp hör de kommersiella intressen som tillverkar och distribuerar vanebildande gifter och miljöförstörande produkter.

Frågan om rökning skall tillåtas inom grundskolans enheter med eller utan rökruta måste behandlas under dessa förutsättningar. Givetvis kan man säga att förbud av det slag det här blir fråga om är svåra att kontrollera och att beivrandet av överträdelser mot desamma drabbar slumpmässigt och föga "rättvist". Det är också riktigt att sådana förbudsbestämmelser kan vara den direkta orsaken till konflikter elev—skola, vilka annars aldrig hade uppkommit. Det är emellertid också våra ungas hälsa och framtid det här gäller, och en uppriktig diskussion i denna fråga får inte, som delvis skett, komma in i ett sterilt, formellt resonemang om frihet.

I detta sammanhang är det av vikt att följande medicinska fakta slås fast:

1. Rökningen fyller inget naturligt mänskligt behov men utvecklas efter hand till en vana, som är svår att bryta, både därför att rökvanan inom gruppen ofta uppfattas som det normala beteendet och därför att tobaksbruket självt så småningom medför en fysiologisk och psykologisk förstärkning av behovskänslan.

2. Ju tidigare denna vanesituation tillåtes stabilisera sig desto bcsvärigare är den att bryta.

3. De attitydundersökningar beträffande rökvanor som utförts på ca 10 000 elever i Kristianstads län visar, att det helt övervägande antalet rökande elever i grundskolan har en önskan att sluta röka.

4. Det finns klart dokumenterade belägg för samband mellan tobaksrökning och de sjukdomar i cirkulations- och andningsorganen, vilka toppar vår dödsfallsstatistik. Varje påstående om att tobakens hälsovådlighet är "obevisad" eller att uppgifter därom är "överdrivna" är uttryck för antingen okunnighet eller självbedrägeri.

5. Tobaksrökningens konditionsnedsättande effekt är likaledes klart bevisad. Detta är ett förhållande som många elever har svårt att tro. De anför i sammanhanget exempel på den eller den rökande kamraten som är framstående i någon idrottsgren. I dessa fall är det ofta fråga om elever med fysiska förutsättningar över genomsnittet, vilka gör goda idrottsprestationer trots rökningen och som kan förbättra dem ytterligare om de slutar röka.

6. De ovannämnda attitydundersökningarna visar slutligen att effekten av det personliga exemplet är större än effekten av skilda slag av information om de fakta som nyss räknats upp.

I de norska gymnasierna och givetvis i skolorna nedanför gymnasienivån råder generellt rökförbud för eleverna. Mot bakgrunden bl. a. av den mer liberala inställningen i svenska skolor till rökfrågan, exempelvis införande av rökrutor, hade Kirke- och Undervisningsdepartementet till övervägande tagit upp ett förslag om att slopa rökförbudet i gymnasierna. Den 17 augusti 1970 framförde i detta sammanhang överläkaren Kjell Bjartveit, chef för statens skjermbildefotografering, olika synpunkter. Bl. a. tog han upp tobaksrökningen som hälsoproblem. Intressant är här problemet "passiv rökning". Rönkningsforskningen har på senare tid börjat intressera sig för effekten av den tobaksrök en icke-rökande per-

son blir exponerad för genom att uppehålla sig i rum där man röker. Dr Bjartveit framhåller, att man i luften i rök-kupéer, restauranger och konferenssalar har påvisat en nikotinmängd om 3,0—5,2 mg per m³ luft, vilket betyder att den icke-rökare, som vistas i dylik atmosfär, inandas tobaksrök motsvarande *en cigarrett per timme*.

Dr Bjartveit kom fram till att ett upphävande av rökrestriktionerna skulle komma att medföra en olycklig utveckling av elevernas rökvanor. Denna inställning baserade han på bl. a. erfarenheter från svenska skolor. Han citerar en undersökning vid Högbergsskolan i Ludvika (600 elever gymnasium-fackskola). Sedan 1962 har skolan haft rökruta med tillståndskort. Trots detta fick man mycken rökning utanför skolporten med klagomål från grannarna som följd. På grund därav avskaffades rökrutekortet fr. o. m. våren 1967, och alla elever som ville kunde därefter röka i rökrutan.

I december 1967 företogs en undersökning av elevernas rökvanor vid denna tidpunkt i jämförelse med situationen i december 1966, alltså före och efter rökrutekortets avskaffande. "Enligt denna undersökning ökade antalet skolrökare under tiden 1966 till 1967 med i genomsnitt 70 %. Ökningen var störst bland de yngsta eleverna och bland flickorna — skillnaden i frekvensen av rökning i skolan mellan pojkar och flickor blev helt utjämnad under 1967. I grupperna "nya skolrökare" och "tidigare aldrig rökt" pekade 47 respektive 29 % på avskaffandet av rökrutekortet som orsak till att de nu rökte i skolan. Konsumtionen per elev hade också ökat från 1966 till 1967."

Dr Bjartveit framhåller, att argumenteringen mot restriktioner främst kommer att hänvisa till svårigheten att genomföra kontroll. "Till detta kan sägas att ett genomförande av restriktioner alltid kommer att kosta något. Dessa obehag och utgifter måste vägas mot de förluster man kan förväntas bli åsamkad om man underlåter att använda de restriktiva åtgärderna." Vidare: "Det är förståeligt, att obehagliga kontrollproblem lätt kan överskugga de hälsomässiga konsekvenserna, särskilt som det tar årtionden, innan dessa ger sig till känna." Slutligen framhåller han: "Det är olyckligt, att det aktuella problemet har kopplats samman med utbyggandet av elevdemokrati. Från elevhåll har man ofta sett på skolrökningen som ett vuxenprivilegium — som har förbehållits lärarna — och som man nu måste tillkämpa sig."

I april 1970 beslöt Stortinget att anta ett program mot tobaksskadorna, som innehåller flera restriktiva element.

Det kan också nämnas att Kirke- og Undervisningsdepartementet senare beslutat att inte vidtaga någon ändring av det generella rökförbudet. När skolan inte accepterar rökning inom sitt område är detta visserligen ofta en impopulär åtgärd, men den är ett uttryck för samhällets klara reaktion mot en rent negativ faktor och den stöder eleverna mot ett av kommersiella krafter styrt konstlat opinionstryck.

Tillstånd för elever att röka inom skolans område kan icke anses förenligt med skolans uppgift att bedriva hälsoupplysning och utöva hälsofostran, liksom det innebär ett accepterande inom skolans värld av en företeelse, som medför allvarliga hälsorisker.

De lokala skolstyrelserna ställs ofta inför svåra avgöranden när det gäller att behandla frågor av ovannämnd karaktär, varför det skulle vara av värde att centrala skolmyndigheter uttalade sig i ärendet.

Under hänvisning till det som ovan anförts hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder i syfte att förhindra tobaksrökning bland eleverna i grundskolan.

Stockholm den 27 januari 1971

ANNA-LISA NILSSON (c) STIG JOSEFSON (c)
i Kristianstad i Arrie